

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Veteriner Hekimliği Eğitimi: Bir Mektup Analizi

Recep ASLAN

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı, Afyonkarahisar/TÜRKİYE

Corresponding author e-mail: rasan@aku.edu.tr

ÖZ

Nikolaki Mavroğlu tarafından 8 Mayıs 1946 tarihinde çalıştığı kuruma takdim edilen mektupta, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e veteriner hekimliği eğitimi süreçleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın materyali, olayları kronolojik bir çıktı kontrolü mantığıyla ele alan, yıllık niteliğindeki bu mektuptur. Mektubun bir diğer özgün yanı özet bir veteriner hekimlik tarihi kitapçığı niteliğinde olmasıdır. Çalışmada mektubun veteriner hekimliği eğitimi ile ilgili bölümleri doküman incelemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sivil veteriner okullarının açılma süreci; tarihi, mekânlar, eğitim müfredatı, eğitim süresi, hocaları, öğretim elemanı ve öğrenci hareketliliği gibi bulgular, diğer kaynaklardaki bilgilerle büyük oranda örtüşmekte, veteriner hekimliği eğitiminin kuruluş yıllarındaki asıl formatını koruyarak geliştiği görülmektedir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e eğitim sürecini aşamalarıyla aktaran mektup, öğrencilik yıllarından itibaren kurumsal ve bireysel gelişmeleri not etme alışkanlığı açısından önemli bir belgesidir. Ayrıca, veteriner hekimliği eğitimi ve tarihi üzerine akademik çalışma yapmanın tüm anabilim dalları için önemli olduğunu da göstermektedir. Uzman Mavroğlu bakteriyoloji hocası olduğu halde, veteriner hekimlik tarihi niteliğindeki mektubu ile bu konuda bize yol gösteriyor. Veteriner hekimliği eğitimi verilen okulların "tek tıp, tek sağlık" algısından giderek uzaklaştığı söylenebilir. Veteriner fakültelerinin hekim yetiştiren asıl misyonu toplumda ve yükseköğretim kurumları nezdinde iyi algılanmadığı için, ziraat, orman ve su ürünleri gibi disiplinlerle ilişkilendirilmektedir. Fakültelerin adının mutlaka "veteriner hekimliği" olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Bu değişiklik öğrenci ve öğretim üyesi motivasyonu yanı sıra EAEVE akreditasyonu süreçlerini de olumlu etkileyecektir. Olguları, gelişmeleri ve gözlemleri not etmek, onları akademik aktiviteye dönüştürerek bilimsel formatta paylaşmak, eğitim kültürü, akademik zaman yönetimi ve sürdürülebilir akademik kalkınma süreçleri için önemli çıktılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: veteriner hekimliği eğitimi, tek tıp tek sağlık, sürdürülebilir akademik kalkınma, not tutma alışkanlığı

Veterinary Medicine Education From Ottoman to Republic of Turkey: A Letter Analysis

ABSTRACT

In this study, Nikolaki Mavroğlu's letter 8 May 1946 about the veterinary education from Ottoman to Turkish Republic was investigated. This yearbook type letter which covers chronological events by an output control way is our material in the study. Another character of the letter is its being a booklet that summaries the veterinary medicine history. Findings were evaluated by document analysis method. The findings in the letter regarding civilian veterinary medicine education such as foundation of schools, locations, training curricula, duration of education, academicians, teaching staff and students mobility largely coincides with the information of the other sources. It is seen that the original format of veterinary education is maintaining today but developed and updated. The letter which reflects the educational stages from Ottoman to Turkish Republic indicates that taking notes on events of the educational and occupational life and carrying out multidisciplinary scientific projects on education history are necessary to improve corporate culture in veterinary medicine. This is the first result to draw a conclusion from this historic letter by a bacteriology expert in veterinary medicine. However, "one medicine, one health" perception is weakened. Due to the insufficient perception of training veterinary surgeons mission, faculty of veterinary medicine is associated with the disciplines such as agriculture, forestry and fisheries. Therefore, the name of the faculty should necessarily be updated as Faculty of Veterinary Medicine. This will positively influence the EAEVE accreditation process. Scientific recording of events and observations will provide significant contribution for educational culture, academic time management and sustainable academic development.

Key Words: veterinary medicine education, one medicine one health, sustainable educational development, taking note habits

To cite this article: Aslan R. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Veteriner Hekimliği Eğitimi: Bir Mektup Analizi. *Kocatepe Vet J.* 2016; 9(4): 332-338.

GİRİŞ

Bilimsel gelişme gibi tıp kültürünün de bir gelişim süreci vardır ve bu devam etmektedir. İnsan ve hayvan sağlığının sürdürülmesi için tanı ve tedavi çalışmaları yapan disiplinlerin ortak adı tababettir. Bu disiplinler içerisinde özel bir yeri olan veteriner hekimliğin kökleri insanın hayvanla ortak yaşantısının başladığı dönemlere kadar uzanır. İnsanın inanış, yaşayış ve sosyal tecrübeleri ile oluşmaya başlayan folklorik veteriner hekimliği kültürü (Dilgimen 1947, Young 1976, Colin 2005, Yiğit ve ark 2015), 18. yüzyıldaki okullaşma süreci ve bilimsel gelişmelerle evrilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Modern bilimin bugünkü disiplinler yapısının çok yeni olması, modern mesleklerin sınırlarını ve tanımlarını da yeni kılmaktadır.

Geleneksel veteriner hekimliği eğitim ve uygulamalarının bilinen kimliğine bürünüp kurumsallaşmasında Fransa'da başlayan okullaşma süreci etkili olmuştur. Modern anlamda veteriner hekimliği eğitimi okullaşma ile başlamıştır. Okullaşmayı zorunlu kılan temel faktör pandemik hayvan hastalıklarıdır. Onarılması güç hatta imkânsız izler bırakan bu tehlike karşısında Fransa'da başlatılan süreç, diğer ülkelerde de örgün eğitim kurumlarının oluşmasıyla kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır (Erk 1966, Erk ve Dinçer 1970). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye de bu sürece adapte olmuştur (Menteş Gürler ve ark 2011). Veteriner hekimliği eğitiminin kurumsallaşmasında Osmanlı'daki sivil toplum yapılanmaları da önemli paya sahiptir. 1908 yılında İstanbul'da Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi'nin kurulmasıyla başlayan sivil toplum kuruluşları süreci, Mülkiye Baytarları İttihat ve Teavün Cemiyeti 1909, Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Mezunin Cemiyeti 1910 (Erk 1966), Taşra Baytarın Cemiyeti 1911, Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Talebe Cemiyeti 1919, Türk Baytarlar Birliği 1920 gibi derneklerin faaliyetleriyle devam etmiştir (Melikoğlu Gölcü ve ark. 2013). Bu sivil organizasyonlar, Osmanlı'daki demokratik alt yapıyı göstermesinin yanı sıra, veteriner hekimliği ve eğitimi için çok yüksek bir toplumsal algı oluşturmuştur. Öyle ki tıp okulunda dâhiliye hocası olduğu halde, kürsüsünü bırakıp veteriner okulunda fizyoloji hocalığını seçenler olmuştur, Hekimbaşızade Muhiddin Bey de bu öğretim elemanlarından (İşli 2005).

Veteriner okullarının yaygınlaşması ile bu alandaki uluslararası eğitim, araştırma ve işbirliği toplantıları da başlamıştır. Edinburg Veteriner Koleji'nden Prof. John Gamgee'nin önerisi ile "Uluslararası Veteriner Hekimler Kongresi" adı ile ilk uluslararası buluşma 14-18 Temmuz 1863 tarihinde Hamburg'da gerçekleşmiştir. Kongreye farklı ülkelerden 99 uzman ve öğretim elemanı katılmıştır. İkinci kongre 1865

yılında Viyana'da, üçüncüsü 1867 yılında Zürih'te gerçekleştirilmiş, 1914 yılında Londra gerçekleştirilen 10. kongre ile bu süreç durmuştur. Osmanlı Devleti bu kongrelerin tümüne katılmış, kongrelerde alınan kararlar, salgın hayvan hastalıkları ile mücadelede ivedilikle kullanılmıştır (Yaşar ve Mentş Gürler 2015).

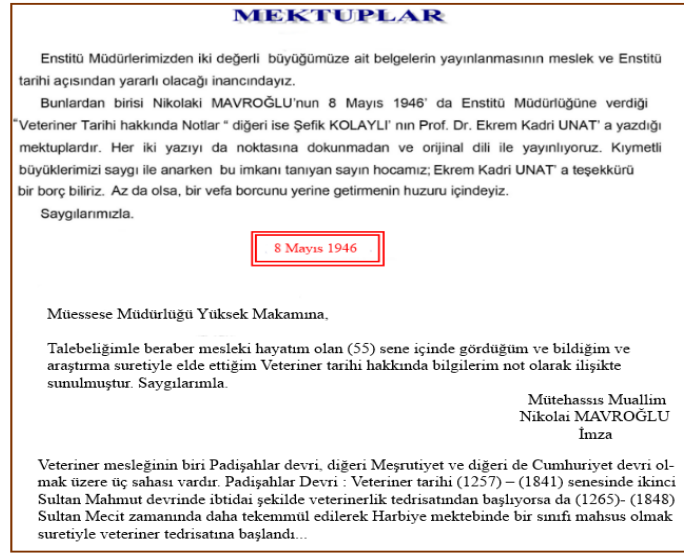
Sosyolojik, ekonomik ve siyasi çarpanların etkisi hesaplandığında (Göksel 1980), Türkiye veteriner hekimliği global süreçlerle uyumlu bir gelişim göstermiştir. Çalışma, veteriner okulu mezunlarından Nikolaki MAVROĞLU'nun Türkiye'deki okullaşma seyri hakkındaki mektubunun analizi niteliğindedir. Bir meslek hakkında tutulmuş olan tarihsel kayıtlar o mesleğin gelişim süreci hakkında önemli yardımcılardır (Özgür 2010). Eğitim süreçlerine ilişkin kurumsal kültürü önemsemek ve gelişmeleri bilimsel ölçütlerde not etmek sürdürülebilir eğitim kalitesi için önemli bir akademik aktivitedir ve bu çalışmanın önemli hedeflerinden birisi de budur.

Türkiye'deki okullaşma süreci, araştırma enstitüleri ve hayvancılık politikalarında önemli bir isim olan Nikolaki MAVROĞLU mektubunda (Anonim 2016), Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar veteriner okullarının safahatını özetlemiştir. Veteriner hekimliği tarihi için önemli bir vesika olan mektup, Türkiye'deki veteriner hekimliği eğitimi sürecini sade bir yöntemle somutlaştırarak mukayese imkânı sağlamaktadır. Okulların kuruluş vizyonu ve standartlarının yüksek kalitesi, ülkemiz veteriner fakültelerinin EAEVE akreditasyonu süreci gibi uluslararası hedeflere ulaşımı için de değerli ipuçları taşımaktadır.

MATERYAL ve METOT

Durum belirlemek amacıyla geçmişten bir kesitin var olan statü ile mukayesesi amaçlı çalışmalarda, araştırmaya konu olan olay, birey, konu veya nesne kendi koşulları içerisinde doküman, veri, eser incelemesi gibi yollarla betimlenir (Karasar, 1995). Çalışmada doküman inceleme tekniğinden yararlanılarak Mavroğlu'nun Türkiye'deki veteriner hekimliği süreçleri hakkında bilgi verdiği mektubu (Resim 1) (Anonim 2016) incelenmektedir.

Osmanlı Devleti'nde ilk sivil veteriner okulunda görev almış, Bakteriyolojihane-i Baytari'de uzun yıllar çalışmış olan Mavroğlu'nun öğrenciliği dâhil veteriner hekimliği yaşantısına ait gözlemlerini ve araştırma yoluyla elde ettiği bilgileri içeren 8 Mayıs 1946 tarihli bu mektubu çalışmanın materyalini oluşturmaktadır. Materyalden veri ve bulgu temini, betimleme ve içerik analizi yöntemi ile yapılmıştır (Karasar 1995).

Resim 1: Mektubun takdim satırları

Figure 1: First page of the letter

BULGULAR

Mektup, "Talebeliğimle beraber mesleki hayatım olan elli beş sene içinde gördüğüm, bildiğim ve araştırma suretiyle elde ettiğim veteriner tarihi hakkındaki bilgilerim ilişikte sunulmuştur" ifadesiyle başlamakta, ad, soyadı ve imza bulunmaktadır.

Mektupta veteriner hekimliği eğitiminin Padişahlar, Meşrutiyet ve Cumhuriyet olmak üzere üç aşamada değerlendirilebileceği öngörülmüştür.

Padişahlar Dönemi

Örgün veteriner hekimliği eğitimi ilk kez İkinci Sultan Mahmud döneminde 1841 yılında başlamış, süreç Sultan Mecid döneminde gelişerek devam etmiştir. Ordudaki hayvan varlığının korunması ve tedavisi amaçlı olarak önce askeri veteriner hekimliği eğitimi ile başlayan okullaşma süreci, sivil veteriner hekimlere duyulan gereksinim nedeniyle 1881'de asker öğrencilerin yanı sıra sivil öğrenci kabulü ile bir ileri boyut kazanmıştır. Bu yıllarda Anadolu'ya İran ve Kafkasya'dan kontrolsüz hayvan girişinin neden olduğu sığır vebası ve diğer hastalıklar Avrupa'ya kadar yayılmakta, birçok hayvan telef olmakta, milli ekonomi ciddi kayıplar yaşamaktadır. Avrupa hükümetleri Türkiye'den hayvan ve hayvan ürünleri girişine kapılarını kapatmıştır. Bu küresel riske karşı uluslararası kongreler düzenlenerek, alınacak tedbirler tartışılmış, Osmanlı Hükümeti de gerekli prosedürü uygulamaya koymuştur. Bayındırlık Bakanlığı, Veteriner Hekimlik Dairesi yapılan bir araştırmanın raporuna dayanılarak 1887 yılında yaygın hayvan hastalıkları ile bilimsel mücadele için salgın hastalıklara karşı bilimsel donanımı güçlü veteriner hekimler yetiştirilmek üzere programları yeniden gözden geçirerek tanzim etme kararı alınmıştır. Bunun üzerine sığır vebası ve diğer hayvan hastalıklarıyla mücadele amacıyla bir komisyon

oluşturuldu. Komisyon üyeleri Tıp Fakültesi Dekanı Hüseyin Sabri Bey, botanik hocası İbrahim Lütfü Paşa, zooloji hocası Hüseyin Remzi Bey ve Veteriner Hekimlik Dairesi Müfettişi Mehmet Ali Bey veteriner okulu öğrencilerinin temel tıp eğitimi sınıfları olan ilk iki sınıfı tıp okulu öğrencileriyle birlikte okumasına karar vermiştir.

Veteriner Okulu öğrencileri birinci sınıfta, Tıp Felsefesi, Tıbbi Kimya, Madenler ve Çevre, Anatomi dersleri, ikinci sınıfta ise Botanik, Organik Kimya, Biyokimya, Zooloji, Anatomi ve Fizyoloji dersleri almaktadır. Anatomi ve Fizyoloji dersleri tıp doktorlarınınca değil de veteriner hekim olan öğretim elemanlarınca yürütülmektedir.

1891 yılından itibaren veteriner hekimliği öğrencileri üçüncü ve dördüncü sınıfa Halkalı Ziraat Okulu bünyesinde veteriner hekimler için oluşturulan okulda yatılı olarak devam etmeye başladılar. Okula Mehmet Ali Bey müdür olarak atandı. Sonraki yıl, ziraat okulu ve öğrencileri de veteriner okuluna bağlanarak okulun adı Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi olarak değiştirildi. İki okul aynı çatı altında birleştirilmiş oldu.

Üçüncü sınıf dersleri; Genel Hastalık Bilgisi, Dış Hastalıkları, Evcil Hayvanlar (Zootečni), Genel Tıp Müfredatı, Hijyen, Halk Sağlığı, Koruyucu Hekimlik ve At Morfolojisi olarak sıralanmıştır.

Dördüncü sınıfta Dış Hastalıkları, İç Hastalıkları, Bulaşıcı Hastalıklar-İntaniye, Hayvan Sağlığını Koruma, Zootečni, Ziraat, Bakteriyoloji dersleri verilmektedir.

Üçüncü ve dördüncü sınıflarda ayrıca klinik dersleri de yapılmaktadır. Halkalı Ziraat Okulu çiftliğinde eğitim amaçlı olarak Kırım sığırları da bulundurulmaktadır.

Baytar ve Ziraat Okulu Halkalı'da iken iki dönem mezun vermiştir. İlk dönem mezuniyet 1893 tarihinde olup bu dönemin okul birincisi, ileride üniversitede profesörlük de yapacak olan, Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönem Milletvekili ve İstiklal Marşı'nın güftesini yazan, yedi ciltlik Safahat sahibi, Türkiye'nin Milli Şair'i Mehmet Akif'tir. O yıl onunla birlikte 17 veteriner hekim mezun olmuştur. 1894 yılında ise beş veteriner hekim diploma almıştır.

Veteriner Hekimliği Okulu'nun ilk iki sınıfının Tıbbiye'de tıp öğrencileri ile birlikte ders görmektedir. Son iki sınıfının bulunduğu Halkalı Veteriner Hekimliği Okulu'nun şehir merkezine uzak olması kliniklere hasta akışını, operasyonları ve dersleri etkilemektedir. Bu nedenle dört sınıf 1895 yılında birleştirilerek okul Cinci Meydanı'nda kiralanmış yeni binasına taşınmıştır. Mavroğlu 1895 yılında mezun olmuştur. Okuldan 1896 yılında 13, 1897'de 5, 1898'de 11, 1899'da 20 ve 1900 yılında 12 veteriner hekim; 1902 yılında 10, 1903'te 16, 1904'te 17, 1905'te 15, 1906'da 15, 1907'de 13 veteriner hekim mezun olmuştur.

Okuldan 1895 yılında mezun olan dokuz öğrenciden ikisi, ilk kez, lisansüstü eğitim için Paris'e gönderilmiştir. Bu öğrencilerden birisi de Nikolaki MAVROĞLU'dur. Mavroğlu Nokar'ın kürsüsünde ve Pastör Enstitüsünde, Halil Vehbi Bey ise klinik ihtisası üzerine eğitim almış, dönüşte Veteriner Okulu'na öğretim elemanı olarak atanmışlardır.

Bu yıllardaki ihtiyaç nedeniyle, Veteriner Okulu hocaları ve öğrencilerinin Bakterioloji alanındaki bilgilerini artırmaları için okulun Bakterioloji Laboratuvarı her hafta tıp ve veteriner okulu hocalarının açık seminer toplantılarına ev sahipliği yapmaktadır.

Askeri Veteriner Okulu bazı öğrencilerini veteriner hekimliği eğitimi için Alford'daki okula göndermiş, dört yıllık eğitimden sonra mezunlar askeri ve sivil veteriner okullarında öğretim elemanı olarak görevlendirilmişlerdir. Anatomi, fizyoloji, organik kimya, biyokimya, inorganik kimya, zooloji ve botanik hocalarının önemli kısmı bu öğrencilerden oluşmaktadır.

Osmanlı Devletinin son yıllarında global sorunların getirdiği siyasi istikrarsızlıklar ülkedeki diğer kurumlarda olduğu gibi yüksek okullarda da etkisini hissettirmiştir. Bunun veteriner hekimliği eğitimindeki ilk etkisi, veteriner okulu müdürü Mehmet Ali Bey'in gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olduğu için 1897 yılında Yemen'e tayin edilmesidir. Aynı nedenlerle öğrencilerden Ziya Gökalp de istihbarat elemanlarınca sınıftan alınmıştır.

Meşrutiyet Dönemi

Cinci Meydanındaki veteriner okulunun dershaneleri ve yatakhanelerinin öğrenim için yetersiz kalmaya

başlaması üzerine 1901 yılında bir bina satın alınarak okul haline dönüştürülmüş ve eğitime burada devam edilmiştir. 1919 yılı sonlarında çıkan yangın dershaneleri ve yatakhaneleri kullanılamaz hale getirdiği için öğrenciler geçici olarak Sanayi Okulu yatakhanelerine taşınmışlar, derslerini ise okulun yangından sağlam kurtulan sınıflarında devam ettirmişlerdir.

Öğrenciler 1920 yılında eskiden Köpek Kliniği olan binaya yerleştirilmiş, askeri veteriner okulu öğretim elemanları da sivil veteriner okulunda derslere girmeye başlamıştır. Bakterioloji'ye Rıza İsmail Sezginer, Organik Kimya'ya Mehmet Halit Bey, Zootečni'ye İhsan Ağabeydin devam etmiş, 1920 yılında yabancı hocaların okulla ilişkileri kesilmiştir.

Osmanlı'nın sınır genişliğine oranla veteriner hekimlerin çok az olması, klinik vaka takibine yetişememeleri ara eleman ihtiyacını gündeme getirmiştir. Veteriner hekimliği için gereken uzun eğitim süresi, yeni veteriner hekimleri beklemektense onlara destek olacak teknik elemanların yetiştirilmesi fikrini getirmiştir. Veteriner hekimlerin yanında istihdam edilmek üzere iki yıllık ilk ön lisans eğitimi veren okul açılarak veteriner teknikerlerin yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır. 1910 yılında Muavin Baytar Mektebi adıyla bu okul açılmıştır. Öğrenciler veteriner okulu öğrencileri gibi yatılı okumak zorunda değildir. Burada okuyan öğrenciler iki yıllık eğitim sonunda beş yıl zorunlu hizmete mecbur tutulmak koşuluyla mezun olabilmektedirler.

Bu öğrencilere birinci sınıfta Anatomi ve Fizyoloji Bilgisi, Tıbbi Kimya, İlaçlar ve Tedavi, Halk Sağlığı ve Hayvanların Yönetimi ve Korunması gibi dersler; ikinci sınıfta, Hayvan Hastalıkları, Salgın Hastalıklar, Halk Sağlığı, Mikrobiyoloji ve Et Muayenesi, Klinikler adlı dersler uygulamalı olarak verilmektedir. Bu okul 1. Dünya Savaşı yıllarında kapatılmıştır.

Sivil Veteriner Okulu müdürü Mehmet Ali Bey öğretim elemanı yetersizliğini gidermek için, mezuniyet sonrası eğitim almak isteyenleri Almanya ve Fransa'ya göndererek iki sene farklı alanlarda uzmanlaşmalarını sağlayıp okula öğretim elemanı olarak atamalarını sağlamıştır. İlk partide Almanya'ya giden Fazlı Faik Yegül Kimya, Sadık Sözeri Zootečni, Paris'e giden Mustafa Santur Cerrahi, Samuel Aysoy Dâhiliye, Yorki Bey Zootečni, Takfor Bey Bakterioloji eğitimi almışlardır. İkinci partide Hayarebet Bey Almanya'da Anatomi, Paris'te ise; Sabri Okutman Fizyoloji, Şefik Kolaylı ve Armenak Bey Bakterioloji, Salih Zeki Berker, Cerrahi, Hilmi Dilgimen Anatomi eğitimi alıp okuldaki görevlerine başlamışlardır. Mektupta Sultanahmet'teki sivil veteriner okulundaki hocalar ve girdikleri dersler de görülmektedir.

Meşrutiyet Döneminde 1908'de 14, 1909'da 16, 1910'da 12, 1911'de 20, 1912'de 24, 1913'de 21 mezun verilmiştir. 1. Dünya Savaşı yıllarında 1918

senesine kadar okulda eğitim faaliyeti olmamıştır. 1918'de 46 öğrenci mezun olmuş, 1919'da yine mezun verilememiştir. 1920 yılında 50, 1921'de 10, 1922'de 8 veteriner hekim okuldan mezun olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminde yaşanan ilk önemli değişimlerden birisi, "baytar" olarak bilinen hayvan hekimleri için 1937 Haziran ayından itibaren uluslararası etiket olan "veteriner hekim" unvanının kullanılmağa başlanmasıdır.

Okul 1933 yılında Ankara'da yapımı tamamlanan Ziraat Enstitüleri binasına taşındı. Ziraat Enstitüleri adlı çatı okul bünyesinde Doğa Bilimleri, Orman, Veteriner Hekimlik ve Ziraat fakülteleri bulunmaktadır. Öğretim kadrosunun güçlenmesi, bilimsel çalışmaların artması hedeflenerek Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de özellikle Almanya'dan birçok profesör ve uzman öğretim elemanları getirilmiştir. Fakülte statüsüne kavuşan veteriner hekimliği eğitimi dokuz enstitü (kürsü) ile verilmektedir.

- 1- Anatomi
- 2- Fizyoloji ve Farmakoloji
- 3- Patoloji
- 4- Parazitoloji
- 5- Halk Sağlığı ve Bakterioloji
- 6- Hayvansal Gıdalar
- 7- İç Hastalıkları
- 8- Dış Hastalıkları
- 9- Zootečni

Okulun dört yıllık eğitim süresinin yeterli olmadığı düşünülerek 15 Temmuz 1939 tarihinde Tarım Bakanı Muhlis Erkmek başkanlığında, sivil ve askeri veteriner hekimliği kurumlarının müdürleri, fakülte'deki profesör, doçent ve asistanlar, Bakterioloji Enstitüsü veteriner hekimleri ile bakanlıkta ve Ankara'da görevli tüm veteriner hekimlerin katıldığı bir çalıştay yapılmıştır. Burada dört yıllık eğitimin beş yıla çıkarılmasına, 1939-1940 akademik yılında okula kayıt olacak öğrencilerden başlanmak üzere de uygulanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşında şehit olan veteriner hekimlerin yerinin, dört yıllık uzun eğitim süreci nedeniyle, hemen doldurulamaması ve ülke sınırlarının genişliği nedeniyle artmış veteriner hekim ihtiyacını akut olarak hafifletmek için, 1927 yılında Erzincan ve İzmir'de eğitim süresi altı ay olan ve sağlık memuru yetiştiren birer sınıf açılmıştır. Üçer aylık iki dönem olarak eğitim veren bu okullar daha sonra kapatılarak İstanbul Selimiye'deki "Yüksek Baytar Mektebi" adlı veteriner okulunda eğitim süresi bir yıl olan "Küçük Sıhhiye Veteriner Mektebi" adlı yeni bir önlisans programı açıldı. Kısa süre sonra bir yıllık eğitim sürecinin yetersizliği fark edilip süre önce bir buçuk seneye, hemen sonra da iki seneye çıkarıldı. Veteriner Okulunun Ankara'ya taşınmasını takiben

veteriner okulu binası veteriner sağlık memuru yetiştiren bu okula bırakılmış, okulun adı "Hayvan Sağlık Memurları Okulu" olarak değiştirilmiştir.

Bu okulun birinci sınıfında Anatomi, Genel Cerrahi, Dâhiliye, Tanı, Tedavi Bilgisi ve Teknikleri Genel Zootečni, Bakterioloji, Veteriner Teşkilatı dersleri; ikinci sınıfta ise, Fizyoloji, Salgın Hastalıkları, Dış Hastalıkları, Otopsi, Et Muayenesi, Sağlığın Korunması, Zootečni ve Suni Tohumlama dersleri okutulmaktadır. Bu mesleki dersler dışında her iki sınıfa Türkçe, Tarih, Coğrafya, Beden Eğitimi dersleri konulmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında tek tırnaklı hayvanlar ve maruz kaldıkları hastalıklar eğitimde pozitif ayrımcılık uygulanarak öncelenmiştir. Ayak ve tırnak problemlerinin yaygınlığı nedeniyle nalbantlık büyüteç altına alınmış, veteriner sağlık memurluğu öğrencileri için kurslar açılmak suretiyle temel sorunlar teorik ve uygulamalı olarak ele alınmış, kurs bitiminde sınav sonucuna göre başarılı olanlara "nalbantlık yetki belgeleri" verilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e veteriner hekimliği ve veteriner hekimliği için yardımcı personel eğitimi verilmek üzere açılan okullara ilişkin olarak mektupta yer alan veriler, kaynaklarda yer alan verilerle büyük oranda örtüşmektedir (Bekman 1940, Dinçer 1975, Dinçer ve Yerlikaya 1999). Ancak bazı veriler, örneğin Türkiye'de veteriner hekimliği eğitiminin 1841 yılında II. Mahmud döneminde başladığı bilgisi, bazı kaynaklardaki (Erk 1966) II. Mahmud'un 1 Temmuz 1839'da vefat ettiği, Türkiye'de veteriner hekimlik eğitiminin 1842 yılında Sultan Abdülmecit döneminde başladığı bilgileriyle uyuşmamaktadır. Yine, "Halkalı'daki okulun şehir merkezine uzak olmasının kliniklere hasta akışını, operasyonları ve dersleri etkilemesi nedeniyle, dört sınıf 1895 yılında birleştirilerek okul Cinci Meydanı'nda kiralanarak yeni binasına taşınmıştır" ifadesi, bazı kaynaklardaki (Erk 1966) "Halkalı'daki okul 1894 yılında taşınmıştır" beyanıyla uyuşmamaktadır. Aynı şekilde "1901 yılında bir bina satın alınarak okul haline dönüştürülen binanın 1919 yılı sonlarında yandığı" şeklindeki bilgi, bazı kaynaklarda (Erk 1966) bu yangının 1920 yılı bahar aylarında gerçekleştiği verisi ile örtüşmemektedir. Erk (1966)'ya göre, bu yangından sonra askeri ve sivil veteriner okulları birleştirilerek Baytar Mektebi Âlisi adını almış olmasına rağmen, mektuptaki "Öğrenciler 1920 yılında eskiden Köpek Kliniği olan binaya yerleştirilmiş, askeri veteriner okulu öğretim elemanları da sivil veteriner okulunda derslere girmeye başlamıştır" bilgisi, bu okulların eğitimlerine askeri ve sivil olarak ayrı devam ettikleri yanılıgına yol açabilmektedir. Uyumlu olmayan bir başka nokta ise okulun ismi ile ilgilidir. Mektuba göre okul 1933 yılına kadar Selimiye'de Mektebi Baytarı Ali adıyla eğitim hayatına devam etmiştir. Ancak bazı

kaynaklar (Erk 1966), okulun isminin 1928 yılında "Yüksek Baytar Mektebi" olarak değiştirildiğini ve 1933 yılına kadar bu isimle eğitim öğretime devam ettiğini bildirmektedir.

Bütün bunlara rağmen Mavroğlu'nun mektubu özel bir iletişim metnini değil de uzun soluklu ve sistemli bir çalışmayı yansıtmaktadır. Bazı eksiklikleri ve uyumsuzluklarına ve hatalarına rağmen bir veteriner hekimliği tarihi kitapçığı gibi değerlendirilebilir. Bu yönüyle mektup, ülkemizdeki veteriner hekimliği kültürünün bir detayı olan okullaşma sürecinin bir veteriner hekim tarafından nasıl içselleştirildiğini de ortaya koymaktadır.

Veteriner hekimliği eğitimine duyulan ihtiyaç Avrupa ülkeleri ile örtüşen gerekçelerle; salgın hayvan hastalıklarının milli ekonomiye verdiği zarar, hayvan ve hayvansal ürün kalitesinin artırılması için sürdürülebilir bilimsel eğitim süreci ve bu sürecin çıktısı olan veteriner hekimlere duyulan ihtiyaç ve ordudaki hayvan envanterinin korunması olarak sıralanmıştır (Özgür, 2010).

Mektupta veteriner okullarının öğrenim süresinin ilk kez 1939 yılında beş yıla çıkarıldığı bilgisi yer almakta, dört sınıflı müfredat raporlanmaktadır. Ancak bazı çalışmalar Osmanlı döneminde son yılı intörn veteriner hekimliği benzeri uygulamalardan oluşan beş yıllık eğitimin denendiğini rapor etmektedir (Dinçer, 1979). Daha çok sivil okullaşmayı detaya girmeden ele alan mektubun özgün yönü sıradan bir olgu aktarımından çok felsefi bir bakış içeriyor olmasıdır.

Veteriner hekimliğine ilişkin okulların ve diğer kurumların açılmaları, birbirleriyle ve diğer okullarla hatta kurumlarla ilişkileri neden sonuç ilişkisinin ve çıktı kontrolünün önemsendiği bir çerçevede ele alınmaktadır. Tarihi olguların taşıdıkları yerel/iç dinamikler çok iyi analiz edildikten sonra global/uluslararası kritiğinin yapılması gerektiğini (Sander 1974, Göksel 1980) göz önüne aldığımızda, Mavroğlu'nun uyguladığı yöntemin oldukça bilimsel olduğu görülecektir. Okullarda öğretim elemanı olarak çalışmış, Bakteriyoloji Enstitüsünde yıllarca yöneticilik yapmış bir veteriner hekime ait bu mektup bir bilimsel ürün olarak araştırmacılara önemli bir kıyaslama ve bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca, Türkiye Veteriner Hekimliği Tarihi'ne ilişkin diğer belgelerden farklı olarak bu belge mektup formatındadır, içerdiği veriler bilim tarihi ve veteriner hekimliği süreci açısından referans niteliğindedir.

Veteriner hekimliği eğitimi ve mesleği için önemli bir gündem olan mesleki erozyonun, mektubun yazıldığı dönemlerde önemli bir risk oluşturmadığı, veteriner hekimliği eğitiminin de mesleğinin de günümüzün aksine yüksek bir algı düzeyine ve saygınlığa sahip olduğu görülmektedir. Tıp Okulu öğrencileriyle iç içe eğitim alan öğrenciler (Dincer 1979), tıp hocalarının veteriner okullarında kendi istekleriyle daimi surette istihdam ediliyor olmaları (İşli 2005), o günkü koşullarda veteriner hekimliğinin hayvan sağlığı kadar

halk sağlığı için de öneminin çok iyi kavrandığını, veteriner hekimliğin beşeri hekimlikten ayrı düşünülmediğini göstermektedir.

Veteriner hekimliği eğitimi Cumhuriyet döneminde artan bir kararlılıkla devam etmiş, yerli ve yabancı birçok bilim adamı eğitim ve araştırmalarda istihdam edilmiştir (Erk 1966, Anonim 2016). Veteriner hekimlikte kalite her geçen gün artmasına rağmen özellikle son otuz yıldır veteriner hekimliği eğitiminde ve mesleğinde bir algı sorunu yaşandığı yadsınamaz. Aslında adının "Veteriner Hekimliği Fakültesi" olması gereken veteriner fakültelerinden Yükseköğretim Kurulu bültenlerinde "Veterinerlik Fakültesi" olarak bahsedilmesi, Üniversitelerarası Kurul nezdinde Tıp Sağlık Bilimleri altında kategorize edilmesine rağmen, veteriner fakültelerinin fiili uygulamalar ve doçentlik perspektifinde Orman, Ziraat ve Su Ürünleri Fakülteleriyle aynı havuzda düşünüldüğünü göstermektedir. Bu bakış Osmanlı Dönemindeki "Tek Tıp" algısından uzaklaşıldığı, en azından bu konuda tereddütler yaşandığı kanaatini oluşturmaktadır. Veteriner hekimliği eğitimi ziraat eğitimi gibi algılayan ve ikilem içeren bakışın etkisini, 1933 yılında okulun Ankara'da Ziraat Enstitüleri adlı Doğa Bilimleri, Orman, Veteriner Hekimliği ve Ziraat fakültelerinden oluşan çatı okul yapılandırılmasında da görmekteyiz.

Ön lisans eğitimi veren okulların önemi (Alkan ve ark 2014) o dönemde fark edilmiş, ilk iki yıllık okul, veteriner teknikerlerin yetiştirilmesi amacıyla 1910 yılında Muavin Baytar Mektebi adıyla açılmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarına kadar eğitime devam edilen okulun müfredatı bugünkü müfredatla kıyaslandığında hala güncel seviyededir (Anonim 2016). I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşının getirdiği travma ve şehit olan veteriner hekimlerin boşluğu, 1927 yılında Erzincan ve İzmir'de açılan, üçer aylık iki dönem halinde toplam altı aylık eğitim veren veteriner sağlık memurluğu sınıfları ile tamponlanmaya çalışılmıştır. Bu okullar daha sonra Selimiye'deki "Yüksek Baytar Mektebi"nde eğitim süresi bir yıl olan "Küçük Sıhhiye Veteriner Mektebi" adlı yeni bir ön lisans programına dönüştürülmüşlerdir. Bir yıllık eğitim önce bir buçuk seneye, hemen sonra iki seneye çıkarılarak çağdaş formatına kavuşturulması, adının "Hayvan Sağlık Memurları Okulu" olarak değiştirilmesi ileri bir vizyona işaret sayılmalıdır.

"Baytar" olarak yaygınlaşmış mesleki unvanın 1937 Haziran ayından itibaren "Veteriner Hekim" olarak kullanılmaya başlanması (Anonim 2016), hem algının değiştirilmesi hem de uluslararası literatürdeki yaygın kullanım nedeniyle tercih edildiği düşünülebilir.

Fakülte statüsüne kavuştuğu tarihte Anatomi, Fizyoloji ve Farmakoloji, Patoloji, Parazitoloji, Halk Sağlığı ve Bakteriyoloji, Hayvansal Gıdalar, İç Hastalıkları, Dış Hastalıkları ve Zootekni olmak üzere dokuz kürsünün oluşturduğu ana omurga

(Anonim 2016) hala korumakla birlikte anabilim dallarının sayısı artırılmıştır.

Hayvan türlerine ve bazı hastalıklara eğitimde pozitif ayrımcılık (Anonim 2016) Cumhuriyetin ilk yıllarında tek tırnaklı hayvanlar ve maruz kaldıkları hastalıklar için uygulanmıştır. Bilimsel nalbantlığın tesis edilmesinde de önemli bir adım olan bu yaklaşım, müfredat elastikiyeti ve yerel müfredatların gerekliliğine iyi bir örnektir.

Veteriner Okulu'nda modern eğitim tekniklerinin tavizsiz biçimde uygulanmasının bir göstergesi de, Veteriner Okulu hocaları ve öğrencilerinin Bakterioloji Laboratuvarında her hafta tıp ve veteriner okulu hocaları ile seminer toplantıları düzenlemeleridir (Anonim 2016). Bu aktiviteler, öğrenci ve akademisyenlerin güncel bilimsel bilgileri edinme çabalarının bir dışa vurumudur. Hem Osmanlı hem Cumhuriyet döneminde bilgi, yöntem ve teknoloji transferinin önemsendiği, veteriner okulundan mezun olan öğrencilerden uygun görülenlerin Almanya, Fransa gibi ülkelerdeki fakülte ve enstitülere lisansüstü eğitim ve uzmanlık için gönderilmelerinin mektupta özenle vurgulanmasından da anlaşılmaktadır (Erk N 1966, Anonim 2016).

Okulların başladığı yıllarda bile çok meşhur yurtdışı enstitülerde öğrencilerimizin olması, Osmanlı'da ve Cumhuriyet döneminde veteriner okullarındaki akademik kadronun uluslararası nitelikte yerli ve yabancı öğretim elemanı içermesi (Anonim 2016, Dilgimen 1947, Dinçer 1979), ülkemizde global ölçekte bir eğitim standardının hedeflendiği, sağlandığı ve korunduğunun göstergesi olarak görülmelidir.

Sonuç olarak, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e veteriner hekimliği eğitim süreci hakkında bilgi aktaran bu mektubun günümüz veteriner hekim, öğrenci ve akademisyenlerine; öğrencilikten başlayarak kurumsal ve bireysel olguları bilimsel özellikte not etme ve arşivleme alışkanlığı önerdiğini söyleyebiliriz. Hangi anabilim dalında olursa olsun veteriner fakültelerindeki araştırmacıların Veteriner Hekimliği Tarihi alanındaki araştırmacılarla multidisipliner çalışmalar planlamaları, anı ve bulgularını bilimsel formatta paylaşımları bu nedenle önemli ve gereklidir. Bakterioloji uzmanı bir öğretim elemanının veteriner hekimlik tarihi niteliğindeki bu mektubu, öğrenciler için bir motivasyon, tüm disiplinlerdeki veteriner hekim akademisyenler için ise araştırma alanlarını geliştirici bir belgedir. Türkiye'nin eğitim tarihi ile ilgili kültür aynı zamanda eğitim vizyonunun ve kalitesine katkı demektir. Bu katkı EAEVE akreditasyonu gibi uluslararası süreçleri hedefleyen veteriner fakülteleri için de güçlü bir alt yapı ve önemli bir kültürel donanımdır.

KAYNAKLAR

- Alkan RM, Suiçmez M, Aydınkal M, Şahin M.** 2014. Meslek Yüksekokullarındaki Mevcut Durum: Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri. Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi, 2014; 4(3): 133-140. DOI: 10.5961/jhes.2014.096
- Anonim.** http://www.bilimtarihi.org/pdfs/veteriner_tarihi.pdf. Erişim tarihi 25. Kasım 2015.
- Anonim.** <http://vetkontrol.tarim.gov.tr/pendik/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=32>. Erişim tarihi.11. Ekim 2016.
- Bekman M.** 1940. Veteriner Tarihi. Ankara Basım ve Ciltevi. Ankara.
- Colin AR.** 2005. Bilim Tarihi, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, ISBN 975-403-275-0 Syf; 259-264.
- Dilgimen H.** 1947. Veteriner Hekimliği Tarihi, Bozkurt Matbaası, İstanbul, Syf; 66-120
- Dinçer F.** Türkiye'de Bilimsel Veteriner Hekimliğin Başlaması, Evreleri ve İlim Tarihimizdeki Yeri. Elazığ Vet. Fak. Derg. 1975; 2(1): 81-91.
- Dinçer F.** Türkiye'de Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Üzerinde Araştırmalar I. Bölüm. A.Ü. Vet. Fak. Derg. 1979; 26(3-4): 1-13.
- Dinçer F, Yerlikaya H.** 1999. Dünyada Veteriner Hekimliği Tarihi Çalışmaları ve Tıp Tarihi Açısından Önemi. III. Türk Tıp Tarihi Kongresi, 20-23 Eylül 1993, İstanbul. Kongreye Sunulan Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 119-131.
- Dunlop RH, Williams DJ.** Veterinary Medicine, An Illustrated History. Mosby Year Book Inc. Missouri, 1996; 24, 692.
- Erk N.** 1966. Veteriner Tarihi. AÜ Veteriner Fakültesi Yayınları, I. Baskı, 195, Ders Kitabı 97, Ankara.
- Erk N, Dinçer F.** 1970. Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları 259, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Göksel FA.** Tıp Tarihinde Yöntem. Psikiyatri Bülteni. 1980; 1(1): 5-23.
- İşli EN.** 2005. Hekimbaşızade'nin Tıbbi Yemek Kitabı; Rehber-i Mekûlat. Asklepios Tıp Kült. Derg. Sayı 8, p; 63-66.
- Karasar N.** 1995. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayınevi, İstanbul, Syf; 70-77.
- Melikoğlu Gölcü B, Erer S.** Osmanlı Devleti'nde Kurulan Veteriner Dernekler Üzerine Yeni Araştırmalar. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2013; 21(2):88-94
- Özgür A.** "Kadim" Bir Eserden Veteriner Hekimliği Tarihine Bakış. Vet Hekim Der Derg. 2010; 80(4): 31-39.
- Sander O.** Tarihte Yöntem. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1974; 28(1-2): 59-71.
- Yiğit A, Çağlar Sinmez Ç, Yaşar A.** A Study on "Bloodletting" Practices in Veterinary Medicine. Lokman Hekim Dergisi, 2015; 5(3):90-98.
- Yiğit A, Yaşar A, Menteş Gürler A.** 2015. International Veterinary Congresses in Ottoman Era Archives. 32nd World Veterinary Congress. September 13-17, 2015. İstanbul, Abstract Book, 101.
- Young A.** 1976. Internalizing and Externalizing Medical Beliefs Systems: An Ethiopian Example. Social Science and Medicine. 10: 147-51.